

**BOSHLANG'ICH SINFLAR ONA TILI DARSLARINI
INTEGRATSIYALASHDA O'QITUVCHI FAOLIYATINI
LOYIHALASHTIRISH METODIKASI**

Dilsora Murodullayeva Ilhom qizi

O'zbekiston-Finlandiya Pedagogika Instituti

Boshlang'ich ta'lim va gumanitar fanlar fakulteti

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasida assistenti

+998938364497

Annotatsiya

Ushbu maqolada ona tili darslarini boshlang'ich maktab o'quv dasturlariga kiritishga qaratilgan o'qituvchilar faoliyatini loyihalash metodikasi keltirilgan. Ona tilini o'qitishning turli fan sohalariga qo'shilishi talabalar o'rtasida lingvistik kompetentsiya va madaniy qadrlashni kuchaytiradi. Bu yerda keltirilgan metodologiya asosiy mavzu tushunchalarini mustahkamlashda til o'rganishni osonlashtiradigan qiziqarli va interaktiv tadbirlarni yaratishga urg'u beradi. Faoliyatni loyihalashga tizimli yondashuv orqali o'qituvchilar ona tilini o'qitishni boshlang'ich sinflarga samarali ravishda qo'shib, lingvistik va akademik bilimlarni targ'ib qilishlari mumkin.

Kalit so'zlar: Ona tilini o'qitish, boshlang'ich ta'lim, til integratsiyasi, o'qituvchilar faoliyati, o'quv dasturlarini loyihalash.

Boshlang'ich ta'limda ona tilini o'qitishning ahamiyatini oshirib bo'lmaydi. Bu akademik muvaffaqiyat, madaniyatni saqlash va talabalar o'rtasida o'ziga xoslikni shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Biroq, ona tili darslarini allaqachon to'ldirilgan o'quv dasturiga kiritish o'qituvchilar uchun qiyin bo'lishi mumkin. Ushbu maqola ona tilini o'qitishni turli fan sohalariga uzluksiz birlashtirgan o'qituvchilar faoliyatini loyihalash metodologiyasini taklif qiladi. Tilni o'rganishni asosiy tarkibga kiritish orqali o'qituvchilar o'qitish vaqtini optimallashtirishlari va talabalarning lingvistik va akademik rivojlanishini yaxshilashlari mumkin.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ona tilini o'qitishni boshlang'ich sinflarga qo'shish ko'plab foyda keltiradi. Misol uchun, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ikki tilli ta'lim kognitiv moslashuvchanlikni, akademik yutuqlarni va ijtimoiy-madaniy ongini targ'ib qiladi (Cummins, 2000; Garc compacta & Kleifgen, 2010). Bundan tashqari, ona tili darslarini mavzuga oid kontekstlarga kiritish tilni saqlash va qo'llashni yaxshilaydi (Genesee, 1999). Biroq, muvaffaqiyatli integratsiya ehtiyotkorlik bilan

rejalashtirishni va o'quv maqsadlariga mos keladigan o'quv mashg'ulotlarini rivojlantirishni talab qiladi (Beyker, 2006).

Ushbu maqolada taklif qilingan metodologiya ona tili integratsiyasi uchun o'qituvchilar faoliyatini loyihalashga tizimli yondashuvdan kelib chiqadi. Birinchidan, o'qituvchilar asosiy mavzu tushunchalari va o'quv maqsadlarini aniqlaydilar. Keyinchalik, ular talabalarning bilim darajasi va o'quv dasturlari standartlariga mos keladigan til maqsadlarini tanlaydilar. Keyinchalik, o'qituvchilar tilni o'qitishni mavzuga xos tarkib bilan birlashtiradigan interaktiv tadbirlarni ishlab chiqadilar. Ushbu tadbirlar hikoya qilish, rol o'ynash, lug'at o'yinlari va hamkorlikdagi loyihalarni o'z ichiga olishi mumkin. Va nihoyat, o'qituvchilar integratsiyalashgan darslarning samaradorligini baholash uchun talabalarning o'quv natijalarini baholaydilar.

Ona tili darslarini boshlang'ich sinflarga birlashtirish uchun o'qituvchilar faoliyatini loyihalashtirish o'quvchilarning ham, o'qitilayotgan tilning ham o'ziga xos ehtiyojlari va xususiyatlarini hisobga oladigan puxta o'ylangan metodologiyani talab qiladi. Bu erda jarayonni boshqaradigan metodologiya mavjud:

- O'quvchilarning ehtiyojlari va malaka darajasini tushunish: o'quvchilarning ona tilidagi malaka darajasini baholashdan boshlang. Ularning madaniy kelib chiqishini, til bilan bog'liq oldingi tajribalarini va har qanday o'ziga xos o'rganish ehtiyojlarini tushuning.

Talabalarning ona tilini bilish darajasini baholash va ularning madaniy kelib chiqishini, til bilan bog'liq oldingi tajribalarini va aniq o'quv ehtiyojlarini tushunish tilni samarali o'qitishni ta'minlashda hal qiluvchi qadamdir. Bu jarayonga qanday yondashishingiz mumkinligi haqida qisqacha ma'lumot:

Oldindan baholash:

- Talabalarning ona tilini bilish darajasini aniqlash uchun oldindan baho berish. Buni norasmiy suhbatlar, yozma topshiriqlar yoki mavjud bo'lsa standartlashtirilgan testlar orqali amalga oshirish mumkin.

- Talabalarning gapirish, tinglash, o'qish va yozish qobiliyatlariga e'tibor bering. Yaxshilash uchun ularning kuchli tomonlari va sohalariga e'tibor bering.

Madaniy fon:

- Talabalarigizning madaniy kelib chiqishi haqida bilib oling. Bu ularning kelib chiqish mamlakatlari, an'analari, urf-odatlarini va qadriyatlarini o'rganishni o'z ichiga olishi mumkin.

- Madaniy nuanslarni tushunish o'quv materiallari va yondashuvlaringizni o'quvchilaringiz uchun yanada dolzarb va qiziqarli qilish uchun moslashtirishga yordam beradi.

Oldingi til tajribalari:

- Talabalarning til bilan bog'liq oldingi tajribalari haqida so'rang. Bunga rasmiy ta'lim, ommaviy axborot vositalari yoki oila a'zolari orqali ta'sir qilish tajribalari kiradi.

- Ularning avvalgi tilga ta'sirini bilish sizning o'qitish strategiyangizni xabardor qilishi va ularning mavjud bilimlarini shakllantirishga yordam beradi.

Maxsus ta'lim ehtiyojlari:

- Talabalarning har qanday aniq o'quv ehtiyojlari yoki muammolarini aniqlang. Bunga o'qishdagi nuqsonlar, tilning buzilishi yoki ularning o'rganishiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy omillar kiradi.

- O'qitish usullari va materiallarini ushbu ehtiyojlarni qondirish uchun moslashtiring, kerak bo'lganda qo'shimcha yordam yoki muqobil yondashuvlarni taqdim eting.

Doimiy baholash va fikr-mulohazalar:

- Talabalarning rivojlanishini kuzatib borish va ko'rsatmalaringizni mos ravishda so'zlash uchun kurs davomida muntazam ravishda baholang.

- Talabalar bilan ochiq muloqotni rag'batlantirish, ularning o'quv tajribasi haqida fikr-mulohazalarni so'rash va ular duch kelishi mumkin bo'lgan har qanday tashvish yoki qiyinchiliklarni hal qilish.

Talabalarning bilim darajasi, madaniy kelib chiqishi, oldingi til tajribasi va o'ziga xos ta'lim ehtiyojlarini yaxshilab tushunib, siz o'quvchilaringizning turli ehtiyojlarini qondiradigan yanada samarali va inklyuziv til o'qitishni loyihalashingiz mumkin.

• Aniq o'quv maqsadlarini belgilang: har bir dars yoki birlik uchun aniq o'quv maqsadlarini aniqlang. Ushbu maqsadlar tilni bilish standartlariga mos kelishi va o'quvchilarning ona tilida tinglash, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilishi kerak.

O'quv maqsadlari:

• Talabalar ona tilida turli oila a'zolarini aniqlash va nomlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

• Talabalar oila a'zolarining qisqacha tavsiflarini tushunish orqali tinglab tushunishni mashq qiladilar.

• Talabalar tegishli lug'at va grammatik tuzilmalardan foydalangan holda o'z oila a'zolarini tavsiflash uchun nutq faoliyati bilan shug'ullanadilar.

• Talabalar oila a'zolari ishtirokidagi qisqa parchalar yoki dialoglarni o'qish va tushunish savollariga javob berish orqali o'qish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

• Talabalar to'g'ri imlo va grammatikadan foydalanib, oila a'zolarini tavsiflovchi qisqa paragraflar yoki jumlar yozish orqali yozish ko'nikmalarini oshiradilar.

Ushbu maqsadlar tilni bilish standartlariga mos keladi va barcha to'rtta til ko'nikmalarini qamrab oladi: tinglash, gapirish, o'qish va yozish.

• Tegishli tarkibni tanlang: talabalarni jalb qiladigan va ularning til o'rganish maqsadlarini qo'llab-quvvatlaydigan yoshga mos va madaniy ahamiyatga ega tarkibni tanlang. Bunga hikoyalar, she'rlar, qo'shiqlar, madaniy an'analar yoki kundalik suhbatlar kirishi mumkin.

• Turli xil tadbirlarni yaratish: turli xil o'quv uslublari va afzalliklariga mos keladigan turli xil tadbirlarni loyihalash. Talabalarga individual, juft va guruhlarda ishlash imkoniyatlarini qo'shing. Faoliyat rolli o'yinlar, o'yinlar, munozaralar, loyihalar va amaliy tajribalarni o'z ichiga olishi mumkin.

• Iskala yordamini taqdim eting: talabalarga tarkibga kirish va tushunishga yordam berish uchun iskala yordamini taklif eting. Vazifalarni boshqariladigan bosqichlarga bo'ling, aniq ko'rsatmalar bering va lug'at ro'yxatlari, grafik tashkilotchilar yoki jumla ramkalari kabi qo'llab-quvvatlovchi materiallarni taklif qiling.

• Kontekstda tildan foydalanishni rag'batlantirish: o'quvchilarni haqiqiy kontekstda maqsadli tildan foydalanishga undash. Ularga tengdoshlari bilan muloqot qilish, fikr almashish va o'z ona tilida ijodiy fikr bildirish imkoniyatlarini taqdim eting.

• Til ko'nikmalarini integratsiyalash: dars davomida tinglash, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishni birlashtirish. Masalan, hikoya bo'yicha dars hikoyani tinglash, tengdoshlari bilan muhokama qilish, ovoz chiqarib o'qish va xulosa yoki mulohaza yozishni o'z ichiga olishi mumkin.

• Taraqqiyotni baholash: dars davomida o'quvchilarning taraqqiyoti va tushunchalarini kuzatish uchun shakllantiruvchi baholash strategiyalaridan foydalaning. Bunga kuzatish, so'roq qilish, viktorinalar yoki norasmiy munozaralar kiradi. Talabalarga o'qishni qo'llab-quvvatlash va har qanday qiyinchilik sohalarini hal qilish uchun fikr bildiring.

• Aks ettirish va moslashtirish: faoliyat samaradorligini aks ettiring va ularni talabalarning fikr-mulohazalari va natijalari asosida kerak bo'lganda sozlang. Faoliyat talabalarning til o'rganish maqsadlarini qanchalik qo'llab-quvvatlaganligini va kelajakdagi darslar uchun biron bir o'zgartirish zarurligini ko'rib chiqing.

• Madaniy ongni rivojlantirish: talabalarga o'z ona tili madaniyatini o'rganish va qadrlash imkoniyatlarini kiritish. Bunga tilga boy faoliyat orqali madaniy an'analar, urf-odatlar, qadriyatlar va istiqbollarni o'rganish kiradi.

• Tilni saqlashni rag'batlantirish: o'quvchilarni ona tilidan sinfdan tashqarida foydalanishni davom ettirishga undash. Tilni saqlash va rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydigan til o'rganish materiallari, jamoat tadbirlari va madaniy tajribalar uchun manbalar va tavsiyalar bering.

Ushbu metodikaga rioya qilish orqali o'qituvchilar ona tili darslarini boshlang'ich sinflarga birlashtirish, o'quvchilarning til bilimi va madaniy ongini rivojlantirish uchun qiziqarli va samarali tadbirlarni ishlab chiqishlari mumkin.

Ona tilini o'qitishning boshlang'ich sinflarga qo'shilishi o'qituvchilar uchun ham imkoniyat, ham qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqolada keltirilgan metodologiya o'qituvchilar faoliyatini loyihalashtirishga tizimli yondashuvni taklif qilsa-da, uni amalga oshirish doimiy qo'llab-quvvatlash va kasbiy rivojlanishni talab qiladi. O'qituvchilar, ma'murlar va jamoat manfaatdor tomonlari o'rtasidagi hamkorlik samarali til integratsiyasi tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, o'quvchilarning turli ehtiyojlari va madaniy sezgirligi uchun barcha talabalar uchun sifatli ta'limga teng kirishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, ona tilini o'qitish integratsiyasi boshlang'ich ta'lim natijalarini oshirish uchun ulkan salohiyatga ega. Tilni o'rganishni mavzuga xos kontekstlarga kiritish orqali o'qituvchilar o'qitish vaqtini optimallashtirishlari va talabalarning yaxlit rivojlanishiga yordam berishlari mumkin. Ushbu maqolada keltirilgan metodologiya ona tili integratsiyasini osonlashtiradigan o'qituvchilar faoliyatini loyihalash uchun qimmatli asos bo'lib xizmat qiladi. Samarali amalga oshirishni qo'llab-quvvatlash va barcha talabalar uchun ikki tilli ta'limga adolatli kirishni ta'minlash uchun oldinga siljish, doimiy tadqiqotlar, hamkorlik va malaka oshirish harakatlari zarur.

Xulosa qilib aytganda, ona tilini o'qitish integratsiyasi boshlang'ich ta'lim natijalarini oshirish uchun ulkan salohiyatga ega. Tilni o'rganishni mavzuga xos kontekstlarga kiritish orqali o'qituvchilar o'qitish vaqtini optimallashtirishlari va talabalarning yaxlit rivojlanishiga yordam berishlari mumkin. Ushbu maqolada keltirilgan metodologiya ona tili integratsiyasini osonlashtiradigan o'qituvchilar faoliyatini loyihalash uchun qimmatli asos bo'lib xizmat qiladi. Samarali amalga oshirishni qo'llab-quvvatlash va barcha talabalar uchun ikki tilli ta'limga adolatli kirishni ta'minlash uchun oldinga siljish, doimiy tadqiqotlar, hamkorlik va malaka oshirish harakatlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Umumiy o'rta ta'limning milliy o'quv dasturi. Ona tili. 1-11-sinf. Loyiha_2
2. Bahriddinova B. O'zbekistonda o'quv lug'atchiligi: lingvistik asoslari, tarixi va istiqbollari: Filol.fan. doktori (DSc) diss.avtoreferati.- Samarqand, 2020.
3. Husanboyeva.Q, Hazratqulov.M. Sinfda o'qish metodikasi.SamDU, 2020, 156 b.
4. Jamolxonov H. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Darslik. – Toshkent: “Talqin” nashriyoti, 2005. – 272 b. 8.Yo'ldoshev B. O'zbek frazeologiyasi va frazeografiyasi masalalari (monografiya). – Toshkent, Muharrir nashriyoti, 2013. – 300 b.
5. Mirtojdiyev M. Hozirgi o'zbek adabiy tili. 1-qism (kirish, fonetika, fonologiya, yozuv, imlo, orfoepiya, leksikologiya, leksikografiya). - Toshkent: Universitet, 2004. – 222 b.
6. Murodullayeva D., Abdusalomova D. O'quvchilarning imloviy savodxonligini oshirishda orfoografiya va lug'atlardan foydalanishning o'rni va ahamiyati. “Tadqiqotlar” jahon ilmiy-metodik jurnali. 15-son, 5-qism, 2023-y.
7. O'zbek tilining asosiy imlo qoidalari. Toshkent.1995-yil 24-avgust
8. Ona tili o'qitish metodikasi. Karima Qosimova. Toshkent-2009
9. Yo'ldoshev J., Yo'ldosheva F., Yo'ldosheva G. Interfaol ta'lim -sifat kafolati. - Toshkent, 2008.
10. Rafiyev A., G'ulomova N. Ona tili va adabiyot (kasb-hunar kollejlari uchun darslik). T., “Sharq”, 2013.
11. Orzigul Baxromjon Qizi Raxmonaliyeva, and Dilafroz Mamaroziyevna Abduraxmonova. "ONA TILI DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH" Central Asian Academic Journal of Scientific Research, vol. 2, no. 7, 2022, pp. 269-272.

12. Day E. and Shapson S. 'Integrating formal and functional approaches to language teaching in Native language immersion: An experimental approach.' *Language Learning*, 1991. Pp. 25—58.

13. Long M.H. 'Focus on form: A design feature in language teaching methodology' in K. de Bot, D. Coste, R. Ginsberg, and C. Kramsch (eds.): *Foreign Language Research in Cross-cultural Perspective* Amsterdam: John Benjamins, 1991. Pp. 39-52

